

ITALIYA VA ISPANIYADA UYG'ONISH ADABIYOTI

Norqulov Akobir

Abstract. Ushbu maqolada Italiya va Ispaniya mamlakatlarining Uyg'onish davri adabiyoti yoritib berilada. Tarixchilar, madaniyatshunoslar va san'atshunoslar tomonidan XV asr oxiri XVII asr boshlarigacha ispaniya madaniyati va san'atidagi yutuqlarni tavsiflash uchun qo'llaniladigan atama. Agar biz Ispaniya Uyg'onish davrini umumiy Evropa taraqqiyotining asosiy oqimida ko'rib chiqsak, u Uyg'onish davri madaniyatining ikkita yirik markazlari — Gollandiya va Italiya o'rtasida shakllanganligini e'tiborga olmaymiz[1]. Butun XV — XVI asrlar davomida san'at har ikki mamlakatning badiiy an'analari ta'sirida doimo bo'lgan. Bu ispan ustalari ilg'or san'at maktablari namunalaridan ko'p narsalarni o'rganishlari kerak bo'lgan to'g'ridan-to'g'ri qarz olish haqida yoki qirollik saroyiga xorijiy me'morlar, haykaltaroshlar va rassomlarning keng jalb etilishi haqida emas, balki chet elliklarni ijodiy qayta ko'rib chiqish jarayoni haqida. shakllanayotgan milliy madaniyat ruhidagi an'analar. Ispaniya Uyg'onish davrida o'chmas iz qoldirgan o'sha davrning buyuk tarixiy foni — Buyuk geografik kashfiyotlar, bunda Portugaliya va Ispaniya mamlakatlari asosiy rol o'ynagan va ularning mevalari XVI asrda boshqalarga qaraganda ko'proq ishlatilgan[2].

Kalit so'zlar: Gumanizm Uyg'onish davri adabiyoti,

Introduction: Uyg'onish davri adabiyoti XIV-asrda Italiyada boshlangan va XVI asr boshlarida butun Evropaga tarqalgan Evropa adabiyoti davrini anglatadi. Bu asr Yevropada ham insonparvarlik davri bo'lib, Uyg'onish falsafasi uchun xarakterlidir. Antik davrning qayta kashf etilishi inson va inson qadr-qimmatining dunyoviylashuviga olib keldi. Uyg'onish davri Evropaning intellektual hayotining chuqur o'zgarishi bo'lib, o'rta asrlarning oxiri va yangi davrning boshlanishini belgilab berdi. Vaqt Evropaning aksariyat qismida bir vaqtning o'zida sodir bo'lgan va turli xil ta'sir va ma'no sohalariga ega bo'lgan ko'plab turli harakatlar bilan belgilandi. Yevropa, shuningdek, reformatsiya tomonidan bo'lingan, asosan Shimoliy va Janub o'rtasidagi chuqur siyosiy va diniy bo'linishlar bilan ajralib turardi. Bu buyuk geografik va ilmiy kashfiyotlar davri edi. Matbaa san'atining ixtiro qilinishi bilan adabiyot va yozuv ilgarigidek tarqaldi va yangi adabiy janrlarning paydo bo'lishiga olib keldi. Bu davrda insoniyatning eng buyuk rassomlari yashagan. Antik davrning qayta kashf etilishi klassik adabiyotni asrlar davomida yo'qolgan yoki mavjud bo'lmaganidan keyin Evropaga taqdim etdi va unga davr nomini berdi, Uyg'onish. 1488-yilda Gomer dostonlari Italiyada yana o'qildi va keyinchalik XVI asrda turli Yevropa tillariga

tarjima qilindi; 1530 yilda frantsuz va nemis, 1581 yilda ingliz tillari. Bu davr katta ijtimoiy tartibsizliklar, urushlar, katta siyosiy va diniy qarama-qarshiliklar bilan ajralib turardi. Sharqiy Rim imperiyasi musulmonlar istilosi paytida halok bo'ldi va Islom Sharqiy Yevropaga tahdid soldi. Bu davr nasroniylikning reformatsiyasi va islohotga qarshi islohoti bilan ham ajralib turdi. o'zidan mashhur bo'lishdi. Uyg'onish davri rassomlari va me'morlari o'z ishlarida ko'plab insonparvarlik tamoyillarini qo'llaganlar. Misol uchun, me'mor Filippo Brunelleschi klassik Rim me'morchiligining elementlarini - shakl, ustunlar va ayniqsa mutanosiblikni o'z binolariga qo'llagan. Florensiyadagi Santa Mariya del Fioreda u qurgan ajoyib sakkiz burchakli gumbaz muhandislik g'alabasi edi - uning kengligi 144 fut, og'irligi 37 000 tonna va uni qo'llab-quvvatlovchi ustunlari yo'q edi - estetik jihatdan ham. Milodiy 14-asrning oxirlarida italyan mutafakkirlari yangi davrda yashayotganliklarini e'lon qilishdi. Yovvoyi, ma'rifatsiz "O'rta asrlar" tugadi, deyishdi; yangi davr ta'lim va adabiyot, san'at va madaniyatning "rhynascita" ("qayta tug'ilishi") bo'ladi. Bu endi Uyg'onish davri deb ataladigan davrning tug'ilishi edi. Uyg'onish davri olimlari va faylasuflari uchun Qadimgi Yunoniston va Qadimgi Rimdagi bu klassik manbalarda katta hikmat bor edi. Ularning dunyoviyligi, jismoniy go'zallikni tushunishi, ayniqsa, insoniyat yutuqlari va o'zini namoyon qilishga urg'u berishlari Italiya Uyg'onish davrining yetakchi intellektual tamoyilini tashkil etdi. Bu falsafa "gumanizm" nomi bilan mashhur. Leonardo Italiyada Uyg'onish davri rassomi Da Vinchi samolyotlardan

tortib suv osti va korruptsiya bilan to'libtoshgan katolik cherkovi dissidentlarga qarshi shafqatsiz kurashni kemalarigacha bo'lgan ob'ektlarning batafsil ilmiy "tadqiqotlarini" yaratdi. U shuningdek, inson anatomiyasi bo'yicha kashshof tadqiqotlar yaratdi.

Italiya Uyg'onish davrining oxiri. 15-asrning oxiriga kelib, Italiya birin-ketin urushlar tufayli parchalanib ketdi. Angliya, Fransiya va Ispaniya qirollari Rim papasi va Muqaddas Rim imperatori bilan birgalikda boy yarim orolni nazorat qilish uchun kurashdilar. Shu bilan birga, janjal boshladi. 1545 yilda Trent kengashi rasman Rim inkvizitsiyasini tashkil etdi. Bunday sharoitda insonparvarlik bid'atga o'xshardi. Italiya Uyg'onish davri tugadi. Agar biz Ispaniya Uyg'onish davrini umumiy Evropa taraqqiyotining asosiy oqimida ko'rib chiqsak, u Uyg'onish davri madaniyatining ikkita yirik markazlari — Gollandiya va Italiya o'rtasida shakllanganligini e'tiborga olmaymiz. Butun XV — XVI asrlar davomida san'at har ikki mamlakatning badiiy an'analari ta'sirida doimo bo'lgan. Bu ispan ustalari ilg'or san'at maktablari namunalaridan ko'p narsalarni o'rganishlari kerak bo'lgan to'g'ridan-to'g'ri qarz olish haqida yoki qirollik saroyiga orijiy me'morlar, haykaltaroshlar va rassomlarning keng jalb etilishi haqida emas, balki chet elliklarni ijodiy qayta ko'rib chiqish jarayoni haqida. shakllanayotgan milliy madaniyat ruhidagi an'analari^[1]. Uyg'onish davri ispan haykaltaroshligining eng muhim markazlari Valyadolid, Sevilya va Granadadir.

Valyadolid (Kastilya) XVI asrdan boshlab o'zining o'ymakorlari va haykaltaroshlari bilan mashhur. O'sha davrning eng iste'dodli ustalari Alonso Berrugete va Xuan de Juni ehtiros va ko'tarilish bilan ajralib turadigan asarlar yaratdilar. Valyadolid shuningdek, mashhur haykaltarosh Gregorio Fernandes nomi bilan bog'liq bo'lib, uning e'tibori haykal sirtining dinamikasini yaxshilashga qaratilgan.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish joizki, barcha mamlakatlarda bo'lgani kabi Italiya hamda Ispaniya davlatlarida ham Uyg'onish davri adabiyoti o'z orniga ega. Uyg'onish davri boshqa nom bilan "Renessans" deb ataladi. Bu harakat dastlab Italiyada kurtak yoygani kabi Renessans adabiyoti ham dastlab Italiyada yuzaga keldi va shakllandi. Uning boshqa Yevropa xalqlari Renessans adabiyotigisa ta'sirini boshqa biror bir adabiyot bilan qiyoslab bo'lmaydi. Renessans Yevropaning boshqa mamlakatlarida XV asrning o'rtalarida yuzaga keldi. Bu harakatning asosiy maqsadi shaxs erki, uning ozodligini bosh maqsad qilib olgani, sababli uning vakillari o'zlarini gumanistlar deb atadilar. Ma'lumki lotincha, "gumanist"- so'zi "insoniy" degan ma'noni ifodalaydi. Shu sababli Renessansning ilk vatani Italiya, uning ilk shoiri esa Danter Aligeri bo'ldi.

ADABIYOTLAR:

1. Kaptereva, T., *Ispaniya san'ati: O'rta asrlar, Uyg'onish*, Moskva, 1988-yil
2. Kaptereva, T., *Ispaniya: San'at tarixi*, Moskva, 2003-yil.
3. Livshits, N., *17-asr san'ati*, Moskva, 1964-yil.
4. Morozova A. V., *16-asr ispan san'atida antiqa tasvirlar*, Sankt-Peterburg, 2008-yil.
5. Alimuhammedov A. Antik adabiyoti tarixi. T: O'qituvchi, 1976, -416 bet.
6. Homer. Iliada. T: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1998.